

УДК 634:330.3

РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОГО САДІВНИЦТВА НА ВІННИЧЧИНІ

Барабаш Л.О., к.е.н.

Інститут садівництва НААН

Мазур К.В., к.е.н., доцент

Вінницький національний аграрний університет

Зарубенко В.І., молодший науковий співробітник

Подільська дослідна станція садівництва ІС НААН

Проаналізовано сучасний стан, визначено основні організаційно-економічні чинники розвитку та ефективного функціонування промислового садівництва Вінниччини.

Ключові слова: промислове садівництво, розвиток, ефективність.

Постановка проблеми. Розвиток товарного виробництва плодів і ягід характеризується певними регіональними відмінностями, спричиненими, головним чином, ґрунтово-кліматичними та економічними умовами, що склалися в окремих районах і областях. Ці відмінності позначаються на формуванні виробничого потенціалу галузі, зокрема, породно-сортової структури насаджень, а також їх продуктивності, обсягах виробництва і споживання плодів і ягід на душу населення, ефективності виробництва продукції, її попиту і пропозиції на внутрішньому й зовнішніх ринках тощо. Тому питання підвищення ефективності функціонування промислового садівництва повинні вирішуватися з урахуванням зональних особливостей його ведення [1, 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідження даних проблем значний внесок зробили О.Ю. Єрмаков, В.А. Рудьєв, О.М. Шестопад, А.І. Шумейко та ін. [2-4]. Але з реформуванням агропромислового комплексу регіональні відмінності в галузі поглибилися, значно змінилися темпи виробництва плодів і ягід в окремих зонах і категоріях господарств, міжрегіональні та міждержавні зв'язки, пов'язані з реалізацією продукції. Отже, проблема розвитку і ефективного функціонування садівництва на інноваційній основі в окремих регіонах, у тому числі й на Вінниччині, залишається актуальною і вимагає ґрунтового дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження основних факторів підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу вітчизняного садівництва на прикладі підприємств Вінницької області.

Виклад основного матеріалу. Вінниччина, завдяки сприятливим ґрунтово-кліматичним умовам для вирощування плодівих і ягідних культур і давнім традиціям населення є одним з найбільших садівницьких регіонів України. Про сучасний рівень регіональної концентрації плодоягідного виробництва можна судити по питомій вазі насаджень у структурі сільськогосподарських угідь. В середньому по Україні цей показник становив від 1,0 % у 2000 р. до 0,6 у 2010 р.,

тоді як у Вінницькій області - понад 1,9 і 1,4 % відповідно, що перевищує його середнє значення по країні майже у два рази.

Ретроспективний аналіз показує, що садівництво Вінниччини, як і України в цілому, до середини 60-х років розвивалось на екстенсивній основі, тобто зростання обсягів виробництва плодів і ягід забезпечувалося за рахунок збільшення площ насаджень. У подальшому вони скорочувалися. Цей процес спостерігається й до цього часу (табл. 1).

Але сьогодні Вінниччина є одним з найбільш розвинутих регіонів промислового садівництва, який постійно нарощує свій потенціал. При загальному спаді обсягів виробництва продукції галузі в сільськогосподарських підприємствах України питома вага підприємств Вінниччини у валовому зборі плодів і ягід зросла з 14 у 1996-2000 до 36,7 % у 2006-2010 рр. Це пояснюється не тільки виключно сприятливими природно-економічними умовами, але й функціонуванням у регіоні великої мережі спеціалізованих садівницьких підприємств. В області здійснюють діяльність понад 80 таких підприємств різних форм власності, а також наукові установи, постачальні та переробні підприємства. Координує розвиток садівництва корпорація "Вінницясадвинпром".

Таблиця 1

Динаміка площ, урожайності та виробництва плодів і ягід у Вінницькій області*, 1991-2010 рр.

Роки	Загальна площа насаджень, тис.га		Площа плодоносних насаджень, тис.га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, тис.ц	
	всі категорії господарств	в т.ч. сільськогосподарські підприємства	всі категорії господарств	в т.ч. сільськогосподарські підприємства	всі категорії господарств	в т.ч. сільськогосподарські підприємства	всі категорії господарств	в т.ч. сільськогосподарські підприємства
1991-1995	69,7	37,2	54,8	27,5	28,2	24,2	1546,5	664,2
1996-2000	49,1	32,5	41,8	27,5	35	17,7	1464,3	485,5
2001-2005	28,3	22	25,5	19,5	48,9	22,6	1247,9	440,8
2006	23,4	16	20,6	13,5	74,3	32	1532,7	430,8
2007	24,6	15,9	21,8	13,3	95,3	54,2	2076,3	721
2008	24,7	15,3	21,7	12,6	74,9	69,1	1623	867,7
2009	24,7	14,6	21,9	12,1	97,2	78,7	2130,2	948,9
2010	24,9	14,4	21,7	11,5	87,1	82,3	1892,4	950,5

* Розраховано за даними Державного комітету статистики України

За даними Держкомстату, в господарствах регіону загальна площа плодівих і ягідних насаджень становить 14,4 тис.га. Основною культурою є яблуня, на яку припадає 13,0 тис. га, або 90,3 % всіх площ; інші культури: груша — 0,1 тис.га, вишня — 0,1, черешня — 0,3, слива — 0,3, суниця — 0,2, малина — 0,1 га, або 0,7 - 2,1%.

В яблуневих садах старої вікової групи основними сортами є Кальвіль сніговий, Джонатан, Бойкен, Ренет Симиренко, Антонівка звичайна, Спартан. У молодих високоінтенсивних насадженнях домінують Голден Делішес, Джонаголд, Глостер, Чемпіон, Лігол, Айдаред, Ренет Симиренко, Ре-сорт та ін. У молодих

садах груші переважають Ноябрська, Талгарська красуня, Яблунівська, Киргизська зимова тощо.

В насадженнях вишні переважають сорти старої селекції - Мелітопольська десертна, Норд Стар, Гріот Остгеймський, Лотовка, Метеор, Тургенівка, черешні - Валерій Чкалов, Крупноплідна, Дрогана жовта, Леся, сливи — Стенлей, Волошка, Угорка італійська, Ненька, Кабардинська рання.

Перше місце в групі ягідників належить суниці. Найбільш поширеними сортами є Хоней, Полка, Зенга Зенгана, Ельсанта. Малину вирощують в незначній кількості, переважно для осіннього врожаю, основний сорт — Полка.

Зменшення в області площ, зайнятих під плодоягідними насадженнями, відбувається перш за все через розкорчовування старих екстенсивних низькопродуктивних насаджень, зі схемою посадки 8 x 6 і 6 x 5 м та заміною їх на високопродуктивні сади зі щільністю до 2500 дерев на 1 гектар.

Важливим показником, що найповніше характеризує дійсний стан з відтворенням плодкових і ягідних насаджень, є питома вага щорічного закладання нових у площі плодоносних. У цьому відношенні сільськогосподарські підприємства Вінницької області значно переважають відповідний пересічний показник по Україні. Так, у 2000 р. в підприємствах країни він становив 1,6, а на Вінниччині – 4,1 %, у 2010 р. відповідно – 4,8 та 7,2 % (при нормативі 6-7 %).

Закладання молодих садів в останні роки проводиться із забезпеченням їх краплинним зрошуванням. Сьогодні воно застосовується вже більш, ніж на 1800 гектарах і ця площа постійно збільшується.

За рахунок закладання в сільськогосподарських підприємствах області високоінтенсивних насаджень значно зросла їх урожайність, яка в залежності від року в 2-3 рази вища, ніж у середньому по Україні.

Важлива роль в інноваційному розвитку галузі належить і науковому забезпеченню. У досліджуваному регіоні осередком садівничої науки є Подільська дослідна станція Інституту садівництва НААН. Основними напрямками її роботи є створення садів інтенсивного типу з продуктивністю не менше 25-30 т/га, вдосконалення сортименту плодкових і ягідних культур з урахуванням природно-кліматичних і ґрунтових умов області.

Дані експериментальних технологічних досліджень станції та використання цих результатів в її дослідному господарстві свідчать про реальні можливості високоефективного ведення галузі. Основною передумовою високої продуктивності плодкових і ягідних насаджень (12,4-24,8 т/га у 2008-2010 рр.) в господарстві та відповідних економічних показників (прибуток на 1 га 18,5-26,3 тис. грн, рівень рентабельності – 112-115 %) було застосування інноваційно-інтенсивних технологій та належне їх ресурсне і фінансове забезпечення (виробничі витрати на 1 га – 17,7-25,3 тис. грн). Це підтверджує також і досвід кращих підприємств області, в яких у 2010 році продуктивність садів і ягідників становила від 12,7 до 38,3 т/га (табл. 2).

Ефективність виробництва та реалізації плодоягідної продукції у значній мірі залежить від налагодженої системи її зберігання. У 2010 р. ємкість діючих холодильників у господарствах Вінниччини становила 28,69 тис. т, у 2011р. побудовано всього 12 холодильників ємкістю 27 тис. т, у тому числі 10 з регульованим газовим середовищем на 25,9 тис. т.

Важливу роль у розвитку промислового виробництва плодів і ягід відіграє державна підтримка. Так, у 2010 р. Вінниччина отримала з одновідсоткового збору на розвиток садівництва, виноградарства і хмелярства понад 60 млн. грн. на розвиток галузі, з яких 52 млн. на будівництво надсучасного холодильника з регульованим газовим середовищем для зберігання фруктів на 15 тис. т у ТОВ "Агроеталон" Тиврівського району. Найпотужніші плодосховища розташовані також у СВАТ "Вінниччина" (6 тис.т) і ТОВ "Поділля" Барського р-ну (6 тис.т, з яких 3 тис. - з регульованим газовим середовищем).

Таблиця 2

Площі, врожайність, валовий збір плодів і ягід у садівницьких підприємствах Вінницької області*, 2010 р.

Підприємство	Площа, га	Урожайність, т/га	Валовий збір, тонн
СП "Лука", Вінницький район	341	20,1	6848
СВАТ "Дружба", Тульчинський район	490	21,5	10528
СТОВ "Поділля", Тиврівський район	586	16,3	9223
ТОВ "Обрій", Тиврівський район	60	38,3	2292
ТОВ "Агроеталон", Тиврівський район	171	15,0	2560
ТОВ "Міжлісся", Барський район	472	12,7	5995
ТОВ "Комарівці", Барський район	469	14,6	6847
ПП "Дари садів", Могилів-Подільський район	295	21,2	6257

* Розраховано за даними річних звітів підприємств

Відповідно на Вінниччині значно вищою, ніж в середньому по Україні, є ефективність садівництва. У таблиці 3 наведені показники економічної ефективності виробництва плодів і ягід у великих і середніх сільськогосподарських підприємствах (які мають або понад 200 гектарів сільськогосподарських угідь, або середньооблікову чисельність працюючих понад 20 осіб, або дохід (виручку) від реалізації продукції сільського господарства понад 150 тис.грн. тощо) [5].

Таблиця 3

Економічна ефективність виробництва плодів і ягід у сільськогосподарських підприємствах Вінницької області, 2006-2010 рр.*

Показники	Роки					Індекс 2010 до 2006 р.
	2 006	2 007	2 008	2 009	2 010	
Площа, з якої зібрано урожай, га	7284,0	8826,0	8026	6758,0	6937,0	0,95
Урожайність, ц / га	55,4	74,7	103,6	132,2	113,0	2,04
Валовий збір плодів і ягід, тис. ц	403,9	659,3	831,3	893,5	784,1	1,94
Виробничі витрати на 1 га, грн.	3489	5368	8368	11930	13338	3,82
Собівартість 1 ц продукції, грн.	94,7	90,9	100,8	102,3	144,5	1,53
Ціна реалізації 1 ц продукції, грн.	120,5	129,7	115,0	119,7	213,1	1,77
Прибуток на 1 га насаджень, грн.	1320	2911	1383	2178	7819	5,92
Рівень рентабельності, %	27,2	42,7	14,1	17,0	47,5	1,74

* Розраховано за даними Державного комітету статистики України

Невід'ємною частиною садівницького комплексу є плодопереробна

промисловість, яка стає все більш привабливою не тільки для вітчизняних, а й іноземних інвесторів. У регіоні діє близько 10 плодопереробних підприємств. Найбільшими поміж них є "Агрона Фрут" (м.Вінниця), "Джаффа" (с.Рахни Лісові, Шаргородського р-ну), "Вінніфрут" (м.Калинівка), ТОВ "Пфаннер-Бар" (м.Бар), ПАТ "Могилів Подільський консервний завод". Водночас сприятливіший інвестиційний клімат у переробній галузі позитивно впливає на розвиток садівництва, стимулює нарощування обсягів плодоягідної продукції.

Висновки. Вінниччина - один з регіонів країни, що характеризується виключно сприятливими природними та економічними умовами для ефективного розвитку товарного садівництва, здатного постачати конкурентоспроможну плодovu продукцію не лише на внутрішній, а й на світовий ринок. Таким чином, головними напрямками розвитку промислового виробництва плодів і ягід є поліпшення використання наявних ресурсів господарств і біокліматичного потенціалу регіону, завдяки впровадженню інтенсивних ресурсозберігаючих технологій вирощування плодоягідних культур, розширенню мережі підприємств спеціалізованих на виробництві плодів та ягід, удосконаленню розміщення садів, поліпшенню структури їх породного та сортового складу, створення інтегрованих виробничо-господарських структур з виробництва, зберігання, промислової переробки та реалізації садівницької продукції тощо.

Література

1. Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 року. - К., 2008. - 76 с.
2. Економіка та організація промислового садівництва України / [Шестопаль О.М., Рудьєв В.А., Кондратенко П.В. та ін.]; за редакцією О.М. Шестопаля. - К.: ННЦ ІАЕ, 2010. - 334 с.
3. Рудьєв В.А. Конкурентоспроможність плодів і ягід. - Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2007. - 315 с.
4. Шестопаль О.М., Кондратенко П.В., Барабаш Л.О. Теоретико-методологічні основи (нова парадигма) та складові Національної програми поступу промислового садівництва України: макрогалузевий аспект. - К.: ННЦ ІАЕ, 2008. - 140 с.
5. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 рік. Державний комітет статистики України. - К., 2011.- 88 с.

Summary

Industrial horticulture development in Vinnychyna / Barabash L.O., Mazur K.V., Zarubenko V.I.

The authors have analysed the today's state and determined main organizational and economic factors of the Vinnychyna industrial horticulture development and efficient functioning.

Keywords: industrial horticulture, development, efficiency.